UGESKRIFT FOR LÆGER

81 Aargang 12. Juni 1919 Nummer 24

Meddelelse fra Julemærkesanatoriet ved Kolding Fjord.
(Chef: Overlæge Oldenburg).

Influenzaepidemien paa Julemærkesanatoriet November—December 1918.

Af I. Chr. Rahbek.

Medens Influenzaen allerede i Sommeren 1918 forekom med talrige Tilfælde i Kolding og Omegn, gik Julemærkesanatoriet længe fri for Sygdommen, og først i Slutningen af Novbr. blev den bragt ind paa Sanatoriet. — Der var ganske vist i Juli Maaned 5 Tilfælde blandt Gangpigerne, som tildels havde deres Hjem i Kolding og stod i livlig Forbindelse med Byen. Tilfældene var alle af let Natur og kun af 3—4 Dages Varighed. Blandt Børnene var der derimod ingen Tilfælde.

Da Epidemien i Efteraaret tog til i Udbredning og Morbiditet, blev der truffet ret strænge Forholdsregler for at hindre, at den fik Indpas paa Sanatoriet. Besøg paa Sanatoriet blev fuldstændig forbudt og kunde kun tillades af Lægerne. Det blev forbudt Funktionærer at aflægge Besøg i smittede Hjem eller modtage Besøg derfra, og det henstilledes alvorligt til alle at undgaa Theater- og Biograftheaterbesøg og i det hele Sammenkomster af mange Personer, ligesom det blev indskærpet, at ethvert Sygdomstilfælde uopholdelig skulde anmeldes. — Det lykkedes ogsaa i længere Tid trods talrige Tilfælde i Omegnen at holde Sanatoriet fri for Sygdommen. Først i Slutningen af Novbr. blev den indført af et Tyende, der trods Forbudet aflagde Besøg i sit smittede Hjem i Nærheden og selv blev smittet. Fra hende kunde man spore Sygdommens Udbredning. Hun deltog den 23. om Aftenen i en Sammenkomst med 3 Medtjenende, tiltrods for at hun allerede var utilpas. D. 26. om Eftermiddagen blev saavel to af disse som den Pige, hun boede sammen med, syge. Næste Dag anmeldtes en anden Pige, der oplyste, at hun den 24. om Eftermiddagen havde fulgtes med førstnævnte, da hun forlod Sanatoriet for at lægge sig syg i Hjemmet. Medens man for disses som for endnu et Tilfældes Vedkommende kunde fastslaa Infektionsvej og Inkubationstid, der altsaa var 2½—3 Døgn, var det senere ikke muligt med Sikkerhed at afgøre dette. — Smitten bragtes trods øjeblikkelig Isolation af de angrebne ind paa Sygeafdelingerne, hvor den hurtig bredte sig

blandt Børnene. Epidemien strakte sig over 3—4 Uger, og ialt blev 31 Voksne og 75 Børn (Patienter) angrebet. — Tilfældene indtraf som angivet paa nedenstaaende Skema:

24.	Novbr.	1	Voksen.		
25.	—				
26.	—	2	—		
27.	—	3	—	1	Barn.
28.	—	1	—		
29.	—			1	—
30.	—				
1.	Decbr.			1	—
2.	—	2	—	4	—
3.	—			5	—
4.	—	1	—	4	—
5.	—	2	—	1	—
6.	—	2	—	3	—
7.	—	3	—	7	—
8.	—	4	—	14	—
9.	—	1	—	8	—
10.	—	3	—	8	—
11.	—	2	—	6	—
12.	—	1	—	1	—
13.	—			2	—
14.	—			5	—
15.	—	3	—	2	—
16.	—				
17.	—				
18.	—				
19.	—				
20.	—			2	—

De Forholdsregler, der blev truffet for at begrænse Udbredningen, bestod først og fremmest i Isolation, idet der blev indrettet Sygeafdelinger baade paa Sanatoriets Optagelsesafdeling og det lige i Nærheden beliggende Feriehjem, og da Pladsen til sidst her blev utilstrækkelig, blev ogsaa Sanatoriets 2. Etage afspærret og taget i Brug til Influenzapatienter. De smittede Personer blev isoleret, saa snart de viste Symptomer paa Sygdommen. Da Børnenes Temperatur bliver taget 4 Gange om Dagen, og de havde Ordre til straks at melde ethvert Ildebefindende, kunde man hurtig blive opmærksom paa og isolere nye Tilfælde. At ikke destomindre saa mange blev angrebet (paa Hovedbygningen 72 af ca. 120 Børn, af hvilke ovenikøbet flere vides at have gennemgaaet Sygdommen kort Tid iforvejen), tyder dels paa Sygdommens store Kontagiositet, dels paa, at den smitter paa et tidligt Tidspunkt, før den endnu er erkendt. Maaske har det ogsaa spillet nogen Rolle, at det har drejet sig om Børn, hvem det er vanskeligere at gøre Situationens Alvor klart, og som færdes livligere og intimere sammen end Voksne. — Tilfældene indtraf i Flæng paa de forskellige Sygestuer (hver paa 18 Patienter). Der kan nu ikke lægges megen Vægt herpaa, idet Børnene ikke opholder sig meget her om Dagen, men mest færdes sammen i Spisestue, Liggehaller og paa Spadsereture. Der blev dog forholdsvis flest angrebet paa en

Stue, hvor de største og sværest angrebne laa, deriblandt adskillige sengeliggende, medens en anden Stue, hvor de mindste og raskeste Drenge laa, blev relativ lidt ramt. Kun Smaabørnsafdelingen gik næsten fri, idet der her kun indtraf 3 Tilfælde blandt 32 Børn. Hvad de Voksne angaar, blev Læger og Sygeplejepersonale samt Gangpiger særlig ramt, ligeledes Anretnings- og Køkkenpersonalet. De øvrige Funktionærer, der ikke direkte har noget med Børnene at gøre: Kontor-, Maskin-, Vadskeripersonale samt Karle gik fri. fraset et Par af de allerførste Tilfælde. — Medens Isolationen saaledes viste sig virksom for Smaabørnsafdelingens og delvis for Personalets Vedkommende, slog den aldeles ikke til paa Hovedbygningen, har højst haft den Virkning at forhale Epidemien, saa Tilfældene indtraf over et længere Tidsrum.

Der blev endvidere indført Gurgling med Saltvand 3—4 Gange daglig.

For at hindre Smitte af Plejepersonalet paa Influenzaafdelingerne blev der for dette fremstillet Ansigtsmasker, der bestod af et firkantet Stykke tæt Lærred med en Udtungning foran Øjnene og rynkede over Næseryggen. De fæstedes over Tindingerne med Sikkerhedsnaale paa et Hovedbind (trekantet Tørklæde), og de frie nederste Hjørner samledes med en Sikkerhedsnaal i Nakken, saa at kun Pande og Øjne var fri. De fremstilledes i stort Antal og skiftedes jævnlig i Dagens Løb. — Skønt de kun bestod af et enkelt Lag Lærred, varmede og hindrede de dog lidt under Arbejdet, dog ikke saa meget, at Plejepersonalet følte sig kendelig generet deraf. — Deres Nytte var tvivlsom, idet flere alligevel blev smittet. Imidlertid blev de — navnlig i Begyndelsen — ikke anvendt til Stadighed. Nogle blev saaledes syge i øjensynlig Tilslutning til, at de havde aflagt Masken. Desuden er der vel andre Smitteveje end Draabeinfektion. Man havde trods alt et bestemt Indtryk af, at de skærmede.

Køkken- og Anretningspersonalet blev ret hurtig og i udstrakt Grad angrebet (7 af 10). Det ligger derfor nær at tænke, om de maaske kan have videreført Smitten gennem Maden og specielt Mælken. Det er imidlertid usandsynligt, bl. a. af den Grund, at der fraset et Par af de allerførste Tilfælde ikke forekom noget blandt dem, der spiste i Folkespisestuen, der saavel som Børnene faar alting direkte fra Køkkenet.

Anden Smitteoverførelse end fra Person til Person har i det hele ikke kunnet paavises.

Medens Smittefaren øjensynlig var stor paa et tidligt Stadium af Sygdommen, har man ingen Holdepunkter for Smitteoverførelse under Rekonvalescensen.

Hvad det *kliniske Forløb* angaar, er det tidligere omtalt, at Inkubationstiden for de første Tilfældes Vedkommende nøjagtig kunde bestemmes til 2½—3 Døgn. Senere havde man i enkelte Tilfælde Indtrykket af, at den var kortere.

Prodromer synes der ikke at have været. I alle Tilfælde begyndte Sygdommen ret pludselig.

Symptomerne var i det væsentlige de samme for Børn som for Voksne. Men da det drejer sig om to saa uensartede Grupper af Individer som tuberkuløse Børn paa den ene Side og paa den anden raske Voksne mellem 18—30 Aar, har jeg anset det for rigtigst at holde dem ude fra hinanden.

Funktionærer (30)	Børn (75)
Tp.varighed: 5—6 Dage i Gennemsnit.	5 Dage (Komplikationer ikke medregnet).
Tp.højde: oftest 39—40, dog i 8 Tilfælde over 40, i 3 38—39.	oftest 39—40, dog i 18 Tilf. 38—39, og i 18 over 40.
Hovedpine: i alle Tilf., i 9 mg. stærk.	54, i 14 mg. stærk.
Svimmelhed: 15, 2 mg. stærk.	2.
Prostration: 13, 5 mg. stærk.	12, 7 mg. stærk.
Sm. i Lemmer: 12.	2.
Herpes: ..	3.
Næseblod: 2.	4, 2 Gange stærk og gentagne Gange.
Snue: 4, i 1 stærk.	7.
Rødme af Svælg og Gane: 18, 2 mg. stærk.	48, i 7 Tilf. stærk diffus.
Laryngo-Tracheitis: 23, 3 mg. stærk.	14, 3 svære Tilfælde.
Bronchitis: 6.	22, 5 svære og langvarige.
Bronchopneumoni: 4.	3.
Dyspepsi: 2	12, 4 med gentagne Opk.
Diarrhoe: 1.	2.
Menses: 4 Tilf. indtraadt for tidlig, 1 Tilf. udeblevet.	Alburi: 1 forbig. Tilf.

Den febrile Periode var af meget forskellig Varighed: fra 2—12 Dage. Tp.kurven var ligeledes meget varierende. Begyndelsen var dog oftest stejl og Faldet lytisk. Kun for de lobulære Pneumoniers Vedkommende var Kurven ret ensartet med kontinuerlig Temperatur af ca. 7 Dages Varighed med næsten kritisk Fald. I ingen Tilfælde blev der iagttaget Kulderystelse eller profus Sved.

Medens Tilfældene for Børnenes Vedkommende i omtrent lige høj Grad var prægede af nervøse og katarrhalske Symptomer, var for de Voksne de nervøse Symptomer mere dominerende. I alle Tilfælde var der stærk Hovedpine, desuden i ca. 50 % stærk Svimmelhed, Døsen og omtaaget Sensorium samt Smerter over Lænder og i alle Lemmer. Man fik i det hele Indtrykket af et voldsommere Forløb hos de Voksne end hos Børnene, blandt hvilke der fandtes adskillige abortive Tilfælde uden egentlige Klager. — Kramper eller Meningealtilfælde saas ikke lige saa lidt som egentlige Feberdelirier. Af Psychoser iagttoges et enkelt ganske let forløbende Recidiv af Depressio mentis.

De katarrhalske Symptomer forekom i omtrent samme Procenttal hos Børn som hos Voksne. Medens der kun var faa Tilfælde af Snue, var der i næsten $^2/_3$ af Tilfældene diffus Rødme af Svælg og Gane. Der var i ingen Tilfælde Belægninger. Omtrent samtidig med den katarrhalske Angina optraadte der Symptomer paa Laryngo-tracheitis. Der var alle Overgange fra lette til svære Tilfælde. Ved nogle af de sværeste Infektioner var Tracheiten voldsom med stærke Smerter og Expectoration af sanguinolent Slim.

At Bronchiter optraadte i saa stort Antal hos Børnene, kan egentlig ikke forbavse. Man vilde jo paa Forhaand vente, at kroniske Lungelidelser med Skrumpninger og Bronchiektasier vilde prædisponere dertil. I adskillige Tilfælde svandt de hurtig og fuldstændig, medens de i andre — og særlig ved de sværere Former af Tuberkulose — gav Anledning til betydelige Forværrelser.

Bronchopneumonierne forløb alle gunstigt. Medens der for nogles Vedkommende kom stethoskopiske Forandringer straks ved Sygdommens Begyndelse, var det for andres øjensynligt, at Pneumonien først begyndte et Par Dage efter, idet bl. a. Temperaturen efter et kortvarigt Fald atter steg og derefter holdt sig kontinuerlig nogen Tid. Affektionerne var næsten alle dobbeltsidige og basale.

De gastrointestinale Symptomer var af saa underordnet Betydning, at man ikke kunde tale om en særlig Form. I de fleste Tilfælde drejede det sig kun om Kvalme eller en enkelt Opkastning ved Sygdommens Begyndelse.

For alles Vedkommende kom der et uforholdsmæssigt stort Vægttab, som imidlertid oftest hurtig genoprettedes. Krafttabet var ligeledes for de flestes Vedkommende særdeles stort.

Man gjorde endelig den Iagttagelse, at ogsaa en Del af de Børn, der tilsyneladende ikke var afficeret af Sygdommen, led et betydeligt Vægttab under Epidemien. Ligeledes var en Del Børn, navnlig af de mindre Drenge, i nogle Dage paafaldende sløve og døsige, uden at der iøvrigt var nogen Symptomer paa Influenza.

Som en Kuriositet skal jeg tilføje, at et stort, mangeaarigt og haardnakket Tilfælde af Psoriasis under Sygdom og Rekonvalescens svandt næsten fuldstændig.

Hvad der i denne Sammenhæng har den største Interesse, er Influenzaens Indvirkning paa de tuberkuløse Affektioner. Man har forlængst gjort den Erfaring, at katarrhalske Affektioner i det hele har en daarlig Indflydelse paa Tuberkulose. Hvad særlig Influenza angaar, regnes den til de saakaldte tuberkuliniserende Sygdomme. *Aaser* (Kristiania) omtaler den som i høj Grad farlig for Tuberkulose og anfører, at der under den store Pandemi i 1889—90 viste sig en paafaldende Stigning i Tuberkulosedødsfaldene. Iflg. *Carlsen* (Ugeskr. f. L. Nr. 43 1889) har Epidemierne her i Danmark i det 19. Aarh. været godartede i Modsætning til i andre Lande og har kun været farlige for Folk med

kroniske Lungesygdomme og gamle Folk. Dødsfald indtraf væsentlig blandt phtisiske Individer over 50 Aar. — Epidemien 1889—90, der strakte sig over 3 Vintermaaneder, havde i Begyndelsen et mildt Forløb. Men senere viste den sig mere ondartet. *Carlsen* anfører (Ugeskr. f. L. 22.—23. 1890), at den medførte 2—300 Dødsfald for Københavns Vedkommende. Dødsfaldene af Tuberkulose steg med ca. 80 i den Tid, Epidemien varede, ɔ: ca. 30 %. For det øvrige Lands Vedkommende foreligger der ingen Sammenligninger; men man havde der ikke Indtrykket af, at Komplikationen var videre farlig for Tuberkulose. — Der er jo imidlertid her kun taget Hensyn til de Dødsfald, der indtraf i Tilslutning til Influenzaen, hvorimod der ikke oplyses noget om de Forværrelser, der var forbigaaende eller ikke umiddelbart havde Døden til Følge. — Under den nuværende Epidemi har Overlæge *Permin* (Ugeskr. f. L. Nr. 44, 1918) omtalt nogle Tilfælde af Lungetuberkulose + Influenza. Af 30 Patienter fik 14 Forværrelser, deriblandt 1 Dødsfald. De største tog mere Skade og løb en større Risiko end de lettere; men ogsaa for disses Vedkommende indtraadte der Forværrelse i et betydelig Antal Procent.

Nylig har endvidere Overlæge *Würtzen* (Ugeskr. f. L. Nr. 16, 1919) ud fra de Erfaringer, der under Epidemien er høstet paa Øresundshospitalets Tuberkuloseafdeling, bl. a. behandlet det samme Spørgsmaal og er her kommet til det samme Resultat.

For vore 75 Tilfældes Vedkommende viser det sig ogsaa, at der er indtraadt adskillige Forværrelser, som nu begynder at kunne overses, selv om deres Betydning for Ftisen endnu ikke i alle Tilfælde helt kan afgøres.

Ser man først paa de forskellige S t a d i e r, fordeler Tilfældene sig saaledes: 20 I, 20 II, 30 III. Der var desuden ét, hvor det ikke kunde afgøres, hvorvidt det drejede sig om Tuberkulose eller ej, samt 4, der var indlagt for Tuberkulose, medens Sanatoriets Diagnose var henholdsvis Bronchitis chr., Bronchiektasi, Asthma bronchiale. Naar disse fradrages, bliver der tilbage 70, med hvilke man maa regne. At der blandt disse findes saa mange III Stadium, er straks paafaldende. De, der undgik Influenzaen, var saa at sige alle lette Former af Tuberkulose, medens praktisk talt alle Patienter i 3die Stadium blev angrebet.

Af de 20 Patienter i I S t a d i u m indtraadte der for én stærk Exacerbation af skrofuløse Affektioner, særlig Conjunctivitis phlyctænulosa, haardnakket Eczem om Nares. Der kom en let Pleuritis, og der holdt sig ca. en Maaned forhøjet Temperatur. — For en andens Vedkommende holdt Tp. sig ligeledes forhøjet. Der var haardnakket Bronchitis og Pleuritis sicca. En tredje endelig var i længere Tid efter subfebril med Smaahoste, uden at der har kunnet paavises noget abnormt ved Stethoskopien.

Af de 20 Patienter i II S t a d i u m fik én i Tilslutning til Bronchitis Forværrelse af en basal Proces med betydelig Forøgelse af

Rallelyd. Desuden kom der en Spidsaffektion og gentagne febrile Perioder. En anden — et 2 Aars Barn —, der fik en Bronchopneumoni, fik nogle faa Dage efter, at denne var afspillet, atter Tp.-stigning med Opblussen af Peritonæaltuberkulose. For en tredies[1]) Vedkommende kom der i øjensynlig Tilslutning til Influenzaen stærk Vækst af tuberkuløse Glandler. Endelig fik to ret betydelig, men tilsyneladende forbigaaende Forøgelse af Rallelyd.

Af de 30 Patienter i III Stadium døde tre i direkte Tilslutning til Influenzaen. De to var desolate Tilfælde, hvor Døden blev fremskyndet maaske 1—2 Mdr. De døde henholdsvis 8. og 14. Dag. I det tredje Tilfælde drejede det sig om en Patient, hvor der for faa Dage siden uden Resultat var forsøgt Dannelse af Pneumothorax artific.. for en væsentlig ensidig Proces. Der kom her stethoskopiske Tegn paa Henfald i den syge Lunge samt rapid Progression i den relativ sunde Lunge. Døden indtraf 23. Dag. For 5 andres Vedkommende kom der ligeledes under langvarig høj Feber betydelig Forværrelse med Tegn paa Henfald og stærk Progression. De tre har rettet sig noget, medens Prognosen for de andre stadig er yderst alvorlig, idet der stadig er Feber og fortsat stærkt Vægttab. Endnu en Patient har yderst ringe Udsigter[2]). Hun behandledes med Pneumothorax artific., og der dannede sig her Pyopneumothorax, saa der maatte gøres Costaresektion. Saavel i Pusset som i Expectoratet paavistes der Mængder af Streptococcer. Der kom samtidig Progression i den relativ sunde Lunge. To andre, der behandledes med Pneumothorax, fik Exsudat, for den enes Vedkommende betydeligt, for den andens ringe og hurtig forbigaaende. Endelig kom der hos 1 en lille Hæmoptyse, hos 1 Conjunctivitis phlyct., hos 1 en Glandelabsces samt hos 3 forbigaaende Forøgelse af Rallelyd og Expectoration. — Blandt 30 Tilfælde kunde man saaledes paavise Forværrelse hos 17. Deraf var de 10 alvorlige, i 3 saa alvorlige, at Døden blev en umiddelbar Følge, og i andre 4 er Prognosen pessima.

Tallene er relativ smaa, og Resultatet kan være paavirket af Tilfældigheder; men sammenholdt med andre paralelle Iagttagelser faar de forøget Betydning.

Resumé: Af de ganske vist ret faatallige Tilfælde fik man det Indtryk, at Influenzaen for de Voksnes Vedkommende forløb mere voldsomt end for Børnenes, og at specielt de nervøse Symptomer var mere udtalt.

For Tuberkuløse rummer Influenza en alvorlig Fare. Dels synes de — og særlig de sværere Former — mere modtagelige for Infektion end andre Individer. Dels paavirkes Tuberkulosen

---

[1]) Siden død.
[2]) Siden død.

— og ogsaa her særlig de sværere Grader — ofte i høj Grad ugunstigt.

For Opfordring til at udarbejde Beretningen samt Tilladelse til at benytte Sanatoriets Journaler, beder jeg Overlæge *Oldenburg* modtage min bedste Tak.

Meddelelse fra Roskilde Amtssygehus.
(Overlæge Th. Lunding Smith).

Et dansk Tilfælde af Echinococcus hepatis.

Af Svend Felding og Knud Kelsted,
Reservelæger.

Da Tilfælde af Ekinokoksygdom, som ingen Forbindelse har med Island, er ret sjældne, mener vi, at nedenstaaende Tilfælde kan paaregne nogen Interesse.

Journalen, som er suppleret med senere indhentede Oplysninger, lyder saaledes:

Pt. er en 27-aarig Kvinde *A. P.*, g. m. Fisker, Mosede Strand. Hun indlagdes her paa Hospitalet 3.—2.—19 under Diagnosen Tumor abdominis, Lipom.

Moderen, som siden Ungdommen, da hun sejlede som Kahytsjomfru, led af »Klimatfeber«, døde i Barselseng, da Pt. var 4 Aar gl. Faderen, der er Slagter, lever og er rask ligesom en ældre Broder til Pt. 2 Søskende er døde som smaa.

Bortset fra halvandet Aars Ophold som Tjenestepige paa Lolland har Pt. til Stadighed opholdt sig paa Sejerø til sit 22. Aar og siden da — efter at være blevet gift — ved Mosede Strand. Hos Forældrene og de Steder, hvor hun har opholdt sig, har der været holdt Hunde, som hun har givet sig en Del af med.

Rask som Barn og i Opvæksten og indtil nuværende Lidelses Begyndelse.

Menses regelmæssige fra 15-Aars Alderen, afbrudt af 2 Fødsler, for 5 Aar og for 2 Aar siden. Begge Børn lever og er raske. Ved sidste Fødsel foretog indlæggende Læge Tangforløsning og bemærkede da ingen Tumor i Abdomen. Menses sidst til Stede for 14 Dage siden.

I sidste halve Aar har Pt. bemærket en jævnt voksende Intumescens i Epigastriet. Hun har absolut ikke følt Smerter, og det er kun Tumors Størrelse, som Dagen før Indlæggelsen fik Pt. til at søge Læge. Hun har ikke følt sig træt, har ikke tabt i Vægt. Stadig god Appetit. Ingen Ventrikeltilfælde. Afføringen i Orden, altid regelmæssig hver Dag, spontan. Pt. har aldrig været icterisk. Vandladningen naturlig. Ingen Symptomer fra Brystorganernes Side.

Tp. 37.5.

Pt. er i god Ernæringstilstand, har et sundt Udseende, ikke anæmisk, ingen Icterus.

Steth. cordis et pulmonum naturlig.

Extremiteterne naturlige uden Ødemer.

Abdomen: Der findes i Epigastriet en indolent Intumescens af ca. 15 cm. × 15 cm.s Udstrækning, hævende sig en Del frem i Midten. Perkus-